

ตารางแสดงการขยายเครดิตของระบบธนาคาร

ธนาคาร	เงินฝากขั้นแรก	20%	เงินสดสำรองที่เก็บไว้ เงินสดสำรองส่วนเกินซึ่ง
			ให้กู้โดยเปิดบัญชี เงินฝากขั้นที่ 2
A	1,000.-	200.-	800.-
B	800.-	160.-	640.-
C	640.-	12.-	512.-
D	512.-	102.-	410.-
E	410.-	82.-	328.-
F	328.-	66.-	262.-
G	262.-	52.-	210.-
H	210.-	42.-	168.-
I	168.-	34.-	134.-
J	134.-	27.-	107.-
K	107.-	21.-	86.-
L	86.-	17.-	69.-
M	69.-	14.-	55.-
N	55.-	11.-	44.-
O	44.-	9.-	35.-
รวม 15 ธนาคารแรก	4,825.-	965.-	3,860.-
รวมธนาคารอื่น ๆ ต่อไป	75.-	35.-	140.-
รวมธนาคารทั้งระบบ	5,000.-	1,000.-	4,000.-

หมายเหตุ ตัวเลขตามตารางข้างต้นเป็นตัวเลขที่คำนวณเป็นจำนวนเต็ม และสมมติว่าเงินสดสำรองหักสินเท่ากับ 20 เปอร์เซ็นต์

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ สมมติว่ามีลูกค้านำเงิน 1,000 บาทมาฝากไว้กับธนาคาร A ธนาคารจะเก็บเงินสำรองไว้ร้อยละ 20 คือ 200 บาท ที่เหลือ 800 บาท ธนาคาร A ให้ นาย ก. ภูเงินไปโดยเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันและจ่ายสมุดเช็คให้ 1 เล่ม สำหรับให้ผู้กู้สั่งจ่ายเงินได้มื่อต้องการ ในกรณีนี้ นาย ก. เขียนเช็คสั่งจ่ายเงินให้ นาย ข. 800 บาท นาย ข. ได้รับเช็คก์นำไปเขียนเงินสดจากธนาคาร A ได้เงิน 800 บาท นาย ข. นำไปเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ธนาคาร B ธนาคาร B เก็บเงินสดสำรองไว้ร้อยละ 20 เป็นเงิน 160 บาท ที่เหลือ 640 บาท ธนาคาร B ให้ นาย ค. ภูไปโดยเปิดบัญชีกระแสรายวันและจ่ายสมุดเช็คให้เช่นเดียวกัน สมมติว่า นาย ค. เขียนเช็คสั่งจ่ายให้ นาย ง. 640 บาท นาย ง. นำเช็คไปเขียนเงินสดจากธนาคาร B ได้เงิน 640 บาท นำไปเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวันที่ธนาคาร C และธนาคาร C ก็ดำเนินเช่นเดียวกับธนาคาร A และ B

ถ้าสถานการณ์เป็นเช่นนี้เรื่อยไป คือ ทุกธนาคารที่ได้รับเงินฝากจะนำมาเก็บเป็นเงินสดสำรองเงินฝากไว้ร้อยละ 20 และนำส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 80 ให้กู้ต่อไป จากเงินฝากขั้นต้นก้อนแรก 1,000 บาท ในที่สุดธนาคารทั้งระบบจะขยายเงินฝากได้เป็น 5,000 บาท จะเห็นได้ว่าจำนวนเงินฝาก 5,000 บาทนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจำนวน 1,000 บาท ที่ลูกค้านำมาฝากธนาคาร A เรียกว่า เงินฝากขั้นแรก ส่วนอีก 4,000 บาท เป็นผลจากการขยายเครดิตหรือการหมุนเงินของธนาคารทั้งระบบ เราเรียกว่าเป็นเงินฝากขั้นสอง ดังนั้น เงินฝากของธนาคารทั้งระบบจึงประกอบด้วย เงินฝากขั้นต้นและเงินฝากขั้นสอง ตามตัวเลขที่ปรากฏตามตารางจำนวนเงินฝากจะทรหดขึ้นได้ตั้งกล่าวจะต้องประกอบด้วยความร่วมมือของบุคคล 3 ฝ่ายคือ

- ประชาชน จะต้องนำเงินไปฝากธนาคาร แทนที่จะเก็บรักษาไว้เอง
- ธนาคาร จะต้องเก็บเงินสดสำรองไว้สำหรับให้ลูกค้า ที่นำเช็คมาเขียนเพียงร้อยละ 20 ของเงินฝาก
- ผู้กู้ ถ้าต้องการกู้เงินจะต้องกู้เงินจากธนาคารเสมอ

ถ้าประกอบด้วยบุคคล 3 ฝ่ายนี้แล้ว ธนาคารทั้งระบบก็จะสามารถขยายเงินฝากได้ 5 เท่า แต่ถ้าขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วปริมาณเงินฝากจะไม่ขยายตัวได้มากถึง 5 เท่าดังกล่าว

การสร้างเงินฝากในระบบธนาคาร (Banking System) ทั้งระบบ สามารถขยายเงินฝากได้หลายเท่าหรือเป็นจำนวนทวีคูณ แต่ในทางตรงกันข้าม การสร้างเงินฝากของธนาคารเพียงธนาคารเดียวจะไม่สามารถสร้างได้เป็นทวีคูณ จากตัวอย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว เรากล่าว

ธนาคารต้องดำเนินสูตรสำรองไว้ทั้งสิ้น 20 เปอร์เซ็นต์ ธนาคารจึงสามารถสร้างเงินฝากได้เป็น 5 เท่าของเงินฝากขั้นแรก

สูตรที่ใช้ ในการคำนวณปริมาณเงินฝากทั้งสิ้น ซึ่งได้แก่ เงินฝากขั้นแรก (primary deposits)* รวมทั้งเงินฝากที่ธนาคารสร้างขึ้นนั้น มีสูตรที่จะใช้ประกอบทำความเข้าใจ ดังนี้ :-

$$\Delta D = \frac{\Delta P}{R\% + L\%}$$

ΔD = ปริมาณเงินฝากทั้งสิ้นซึ่งธนาคารทั้งหมดสร้างขึ้นได้เต็มที่

ΔP = จำนวนเงินสูตรสำรองที่ธนาคารได้รับเพิ่มขึ้นในขั้นแรก

R = อัตราส่วนของเงินสูตรสำรองที่กฎหมายกำหนดไว้

L = จำนวนเงินสูตรที่จะมีผู้มาถอนไปจากระบบธนาคาร, คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
จากยอดเงินฝากทั้งหมด

จากข้อสมมติที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ได้สมมติว่ามีลูกค้านำเงินสูตรมาฝากธนาคารไว้เป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท อัตราส่วนของเงินสำรองตามกฎหมายเท่ากับร้อยละ 6 จำนวนเงินสูตรที่จะต้องเก็บไว้เพื่อจ่ายให้กับลูกค้าที่นำเงินมาฝากไว้กับธนาคารเท่ากับร้อยละ 14 ของเงินฝาก

ดังนั้น $\Delta D = ?$

$\Delta P = 1,000$ บาท

R = 6%

L = 14%

*เงินฝากขั้นแรก (primary deposits) หมายถึง เงินสูตรที่มีผู้นำมาฝากเข้าบัญชีที่ธนาคารพาณิชย์ ส่วนเงินฝากขั้นที่สอง (secondary deposits) หมายถึง เงินฝากที่เกิดจากการให้ลูกค้าของธนาคารกู้ยืม เช่น นาย ก. กู้เงินจากธนาคารกรุงเทพ 5,000 บาท โดยมีได้เบิกมาเป็นเงินสูตรแต่เข้าบัญชีเงินฝากของนาย ก. ซึ่งเปิดไว้ที่ธนาคาร เงินฝากจำนวนนี้ก็จะเป็นเงินฝากขั้นสอง

$$\begin{aligned}
 \text{เมื่อแทนค่าในสูตร } \Delta D &= \frac{\Delta P}{R+L} \text{ จะได้ } \frac{1,000}{7\% + 13\%} \\
 &= \frac{1,000}{20\%} \\
 &= \frac{1,000}{\frac{20}{100}} \\
 &= \frac{1,000}{\frac{1}{5}} \\
 &= 1,000 \times 5 \\
 &= 5,000 \text{ บาท}
 \end{aligned}$$

การขยายเครดิตหรือการสร้างเงินฝากของระบบธนาคารจะทำให้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ

- (ก) ปริมาณเงินสดที่ใช้หมุนเวียนอยู่ในระบบเศรษฐกิจ
- (ข) ปริมาณความต้องการถือเงินสดของประชาชน
- (ค) อัตราส่วนของเงินสดสำรองที่กฎหมายกำหนดไว้
- (ง) จำนวนเงินสดที่ธนาคารต้องเก็บไว้เพื่อจ่ายให้แก่ลูกค้าที่นำเงินมาฝากไว้

3. การลดเครดิตของธนาคารพาณิชย์ เมื่อเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ลดลง ธนาคารทั้งหลายจะต้องลดเครดิตหรือหดเครดิตลง ซึ่งทำได้โดยการคืนเงินกู้หรือเงินลงทุน ทั้งนี้เพื่อนำมาซัดเชยกับเงินสดสำรองที่ขาดไปนั้นเอง เงินฝากจะลดลงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ อัตราส่วนของเงินสดสำรองตามกฎหมาย กล่าวคือ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีเงินสด สำรองไว้ร้อยละ 6 และต้องเก็บเงินไว้เพื่อจ่ายแก่ลูกค้าอีกร้อยละ 14 ของเงินฝาก เมื่อธนาคารต้อง เสียเงินสดไป จะทำให้ธนาคารต้องลดเครดิตลง 5 เท่าของเงินฝาก ซึ่งเป็นผลทำให้ปริมาณเงินในมือ ประชาชนลดลง 5 เท่าด้วย

ถ้ามีผู้มาถอนเงินไปจากธนาคาร A 1,000 บาท ธนาคารจะจ่ายเงินสดให้เมื่อผู้ถอนได้ รับเงินจำนวนดังกล่าวไว้แล้วแต่นำไปเก็บไว้เฉย ๆ เงินฝากและเงินสดของธนาคาร A จะลดลงเป็น

*คำว่า “เครดิต” หรือ “หนี้” เป็นเรื่องเดียวกันแต่ของคนละด้าน ถ้าพิจารณาทางด้านธนาคารผู้เสียตังเงินให้ผู้กู้และรับค่าน้ำสัญญาที่จะได้รับชำระคืนในอนาคตเรียกว่า “เครดิต” แต่ถ้าพิจารณาทางด้านผู้กู้ที่ได้รับเงินจากธนาคารและมีค่าน้ำที่จะชำระคืนในอนาคตเรียกว่า “หนี้”

จำนวนเท่ากัน คือเท่ากับ 1,000 บาท ด้วยเหตุที่เงินฝากจำนวน 1,000 บาทนี้ ธนาคาร A คงมีเงินสดสำรองอยู่เพียง 200 บาท ตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น จึงทำให้ธนาคาร A ต้องนำเงินสำรองที่มีไว้เพื่อหมุน หลังเงินฝากของลูกค้ารายอื่น ๆ มาจ่ายไปก่อนอีก 800 บาท เงินสดสำรองของธนาคารจึงขาดไปพร้อมกับการถอนเงินดังกล่าวทันทีเป็นจำนวน 800 บาทด้วย วิธีแก้สถานการณ์ดังกล่าวก็ทำได้โดยทำการเรียกคืนเงินกู้หรือทำการขายหลักทรัพย์เป็นจำนวนอย่างต่ำ 800 บาท เมื่อมีการเรียกคืนเงินกู้หรือขายหลักทรัพย์ของธนาคารก็ทำให้ลูกค้าของธนาคาร B ซึ่งเป็นผู้กู้หรือลูกหนี้ของธนาคาร A หรือซื้อหลักทรัพย์ที่ธนาคาร A นำออกจำหน่ายนั้น ต้องเขียนเช็คสั่งให้ธนาคาร B จ่ายเงินให้แก่ธนาคาร A ธนาคาร B จึงเสียเงินฝากและเงินสดไปเป็นจำนวน 800 บาทด้วย และเนื่องจากเงินสดสำรองของธนาคาร B ที่หมุนหลังเงินฝากจำนวน 800 บาทนั้นมีอยู่เพียง 160 บาทเท่านั้น จึงทำให้ธนาคาร B ต้องเรียกคืนเงินกู้หรือขายหลักทรัพย์ไปเป็นจำนวนเงิน 640 บาท ทั้งนี้เพื่อหาเงินสดมาไว้เป็นเงินสำรองให้ครบตามกฎหมาย และเก็บไว้เพื่อจ่ายแก่ลูกค้า การกระทำการของธนาคาร A ย่อมกระทบกระทื่นธนาคาร B,C,D,E ฯลฯ จนในที่สุดธนาคารทุกแห่งในระบบธนาคารก็จะเรียกคืนเงินกู้หรือขายหลักทรัพย์ออกไปเป็นจำนวน 5 เท่าของเงินสดสำรองที่เสียไปในครั้งแรก 1,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินถึง 5,000 บาท กล่าวคือทุก ๆ 1 บาทของเงินสดที่เสียไป ธนาคารจะต้องลดหรือหดเครดิตลง 5 เท่า ในกรณีที่อัตราเงินสดสำรองหักหมดที่ธนาคารพึง darmg ไว้เป็น 20 เปอร์เซ็นต์

การลดเครดิต ของธนาคารนั้นเนื่องมาจาก

- (ก) ปริมาณเงินสดของธนาคารลดลง จึงจำเป็นต้องเรียกคืนเงินกู้หรือขายหลักทรัพย์ หรือลดการให้กู้ยืมหรือเบิกเกินบัญชี
- (ข) เมื่อธนาคารกลางกำหนดให้เพิ่มอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้สูงขึ้น ฉะนั้น เพื่อให้มีเงินสำรองครบตามกฎหมาย ธนาคารพาณิชย์จึงจำเป็นต้องเรียกคืนเงินกู้หรือทำการขายหลักทรัพย์
- (ค) ธนาคารพาณิชย์ประสงค์จะเก็บเงินสดไว้สำรองจ่ายเพิ่มขึ้น
- (ง) ลูกค้าผู้ฝากเงินไว้กับธนาคารมีความต้องการถือเงินสดมากขึ้น

4. ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย นับเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยใช้ระบบธนาคารสาขา จึงมีธนาคารสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศ มีความเจริญเติบโตตั้งแต่อีตจนถึงปัจจุบันเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ระหว่าง พ.ศ. 2431 ถึง พ.ศ. 2484 กิจการธนาคารพาณิชย์ส่วนมากเป็นของชาวต่างประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2431 มีธนาคารอื่องกงและเชียงไห้ของชาวอังกฤษเข้ามาดำเนินธุรกิจ และ พ.ศ. 2440 มีธนาคารแห่งอินโดจีนของชาวฝรั่งเศสเข้ามาประมาณ พ.ศ. 2449 จึงได้มีการจัดตั้งธนาคารของคนไทยขึ้น คือ “แบบสหายนกัมมาลทุนจำกัด” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น ธนาคารไทยพาณิชย์ โดยมีทุนเริ่มแรก 3 ล้านบาท แต่ระยะนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังนิยมฝากเงิน และเลื่อมใสในบริการของธนาคารต่างชาติตามากกว่า

ระยะที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2484 ถึง พ.ศ. 2488 เป็นระยะเกิดสหกรรมมหาเอเชียบูรพาขึ้น ไทยถูกบังคับให้ประกาศสหกรรมกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รัฐบาลไทยรับทรัพย์สินของชาติฝ่ายตรงข้ามหมด กิจการธนาคารพาณิชย์ของชาวญี่ปุ่นด้วยต้องเลิกล้มไป เปิดโอกาสให้คนไทยตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นหลายแห่ง ตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้นที่ต้องการสนับสนุนให้คนไทยดำเนินธุรกิจธนาคารพาณิชย์ให้มากที่สุด

ระยะที่สาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยได้พัฒนาก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ ธนาคารของคนไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีสาขากระจายไปทั่วประเทศ โดยมีพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 วางระเบียบแบบแผนการดำเนินกิจการธนาคารพาณิชย์ให้เป็นไปตามหลักสากล หลังจากนั้นมีการปรับปรุงพระราชบัญญัตินี้ ในปี 2522 ให้เหมาะสมกับภาวะการณ์และแนวโน้มรายเศรษฐกิจยิ่งขึ้น ปัจจุบันประเทศไทยมีธนาคารพาณิชย์เป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) ธนาคารไทย คือ ธนาคารที่จดทะเบียนในประเทศไทย 16 ธนาคาร มีสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศมากกว่า 1,000 แห่ง และยังมีสาขาในต่างประเทศอีก 15 แห่ง

(2) ธนาคารสาขาต่างประเทศ คือ ธนาคารของต่างประเทศที่เข้ามายังเป็นสาขาในประเทศไทย มีอยู่ 14 ธนาคาร เป็นของชาติต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น

เมื่อมีประกาศใช้พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แล้ว ธนาคารของต่างประเทศไม่มีสิทธิที่จะเปิดสาขาในราชอาณาจักรไทยได้ ส่วนธนาคารไทย ทางการก็เริ่มจำกัดจำนวนธนาคารที่จะอนุญาตให้ตั้งใหม่ แต่สนับสนุนให้ขยายสาขาธนาคารไทยออกไปทั่วประเทศมากขึ้น ธนาคารพาณิชย์ของไทยในปัจจุบัน นับเป็นสถาบันการเงินที่ใหญ่และสำคัญที่สุดเมื่อเทียบกับสถาบันการเงินประเภทอื่น (ไม่รวมธนาคารแห่งประเทศไทย) ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบสามารถ监督管理ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของเงินออมทั้งประเทศ และมีสินทรัพย์ประมาณร้อยละ 75 ของสินทรัพย์ทั้งหมดของสถาบันการเงิน

3. ธนาคารกลาง (Central Bank)

ธนาคารกลาง เป็นสถาบันการเงินซึ่งส่วนมากเป็นของรัฐ (ธนาคารของบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา มีธนาคารพาณิชย์เป็นผู้ถือหุ้น) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางควบคุมการเครดิต และระบบการเงินของประเทศ ธนาคารกลางมีความสำคัญ เพราะรัฐบาลของทุกประเทศจะมอบหมายให้ธนาคารกลางเป็นผู้จัดระบบการเงินของประเทศ ให้สามารถอ่านวิทย์ประโยชน์ แก่เศรษฐกิจส่วนรวม ธนาคารกลางมักได้รับอำนาจพิเศษและเป็นผู้ควบคุมการดำเนินงาน ของธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินอื่นของประเทศ

ปัจจุบันประเทศไทยต่าง ๆ ทั่วโลกส่วนใหญ่จะมีธนาคารกลางอยู่ประเทศหนึ่งธนาคาร เช่น ธนาคารแห่งฟิลิปปินส์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารชาติแห่งออสเตรเลีย เป็นต้น ธนาคารกลางที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ ธนาคารแห่งประเทศไทย อังกฤษ ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1694 ธนาคาร กลางของหลายประเทศ รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทย มีแบบอย่างมาจากการแห่ง ประเทศอังกฤษ

“ธนาคารกลางในประเทศไทย” ความคิดในการจัดตั้งเริ่มมาแต่รัชสมัยของพระบาท- สมเด็จพระปูชนียอดุจจอมเกล้าฯ แล้ว คือเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ทรงริเริ่มตั้งสำนักงาน “บุญคลักษณ์ บ.ช.ว.” (*Book Club Association*) ซึ่งต่อมาคือ แบงค์สยามกัมมาจล ขึ้นที่บ้านหม้อ เมื่อ พ.ศ. 2447 และ “บุญคลักษณ์” นี้ หากว่า กิจการเจริญดีก็ทรงตั้งพระทัยจะให้แบงค์ของชาติต่อไป ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2475 กระทรวงพระคลังฯ ได้ว่าจ้าง เชอร์เบอนาร์ด อันเตอร์ นักการธนาคารชาวอังกฤษ ให้มายิจารณาดูว่าจะเปลี่ยนแปลง แบงค์สยามกัมมาจล (คือธนาคารไทยพาณิชย์เดิวนี้) ให้เป็นธนาคารกลางของประเทศไทยได้ หรือไม่ เชอร์เบอนาร์ด อันเตอร์ ให้ความเห็นว่าควรจัดตั้งธนาคารกลางขึ้น แล้วซื้อกิจการ ของแบงค์สยามกัมมาจลมาดำเนินการเอง แต่ก็ยังมิได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แล้ว จึงมีการรื้อฟื้นร่องการตั้ง ธนาคารกลางขึ้นอีก เพราะบ้านเมืองต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ในครั้งนั้นทั้งในวงการ รัฐบาลและวงวิชาการต่างมีความคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า การตั้ง ธนาคารกลางขึ้นเท่านั้น จะเป็นทางขั้นตอนของการรัฐบาลได้ทราบและได้ดำเนินการต่อไปได้ แม้กระนั้นก็ต้อง ความปรารถนาที่จะตั้งธนาคารกลางก็ยังมิได้สมฤทธิ์ผล จนกระทั่งรัฐบาลได้ตราพระราช- บัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้น และเปิดดำเนินงานเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 สำนักงานนี้มีหน้าที่ประกอบธุรกิจของธนาคารกลางเฉพาะแต่บางประเภท จึงยังมิได้มีฐานะ

เป็นธนาคารโดยสมบูรณ์ แต่ก็นับได้ว่าสำนักงานธนาคารชาติไทยได้ก่อกำเนิดเบื้องต้นให้แก่ ธนาคารกลางเป็นครั้งแรก

ต่อมาในระหว่างสหภาพมหาเสียงบูรพา รัฐบาลไทยได้จัดตั้งธนาคารกลางขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 และวันแรกที่ธนาคารเริ่มดำเนินงานคือ วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 โดยได้รับทุนดำเนินงานจากรัฐบาล 20 ล้านบาท รวมกับทรัพย์สิน สุทธิซึ่งได้รับโอนมาจากสำนักงานธนาคารชาติไทยอีก 13.5 ล้านบาทด้วย โดยมีพระองค์เจ้า วิวัฒน์ไชย ทรงเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นพระองค์แรก

ธนาคารกลางมีลักษณะเด่น 3 ประการ ซึ่งแตกต่างไปจากธนาคารพาณิชย์ คือ

(1) การดำเนินงานของธนาคารกลางจะต้องเป็นไปเพื่อเสียรภพ และความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจการเงินของประเทศไทย มิใช่เพื่อหารายได้และกำไรเหมือนธนาคารพาณิชย์ หรือสถาบันการเงินอื่น

(2) ธนาคารกลางเป็นสถาบันการเงินที่รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ตลอดจนควบคุมดูแลใกล้ชิดกว่าธนาคารพาณิชย์ การควบคุมหรือกำกับดูแลจะกระทำผ่าน กระทรวงการคลัง

(3) ลูกค้าส่วนใหญ่ของธนาคารกลางจะได้แก่ หน่วยงานของรัฐบาล ธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินบางประเภท ธนาคารกลางจะไม่ทำธุรกิจิตต่อโดยตรงกับพ่อค้า หรือประชาชนทั่วไปเหมือนธนาคารพาณิชย์

1. หน้าที่ของธนาคารกลาง โดยทั่วไปธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ สำคัญใน 3 ประการเหมือน ๆ กัน คือ

1. เป็นผู้ออกชนบัตร (Note Issue) ตามปกติธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ จะได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ออกชนบัตร เพื่อจะได้ควบคุมปริมาณชนบัตรที่ใช้หมุนเวียนให้พอดี กับความต้องการของธุรกิจและประชาชนทั่วไป โดยมีกฎหมายควบคุมการออกชนบัตรให้เป็น ที่เชื่อถือของประชาชน ดังเช่น พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. 2501 กำหนดให้ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งมีหน้าที่ออกชนบัตร โดยจะต้องมีหลักทรัพย์เป็น “ทุนสำรองเงินตรา” 100 เปอร์เซ็นต์ ดังนี้

(1) ทองคำ

(2) เงินตราต่างประเทศอันเป็นเงินตราพึงเปลี่ยนได้ หรือเงินตราต่างประเทศอื่นใด ที่กำหนดโดยกฎหมาย ทั้งนี้จะต้องอยู่ในรูปของเงินฝากที่ธนาคารพาณิชย์นอกราชอาณาจักร หรือที่สถาบันการเงินระหว่างประเทศ

(3) หลักทรัพย์ต่างประเทศที่ชำระหนี้ เป็นเงินตราต่างประเทศที่ก้าวมาแล้ว ในข้อ 2.

(4) ทองคำและสินทรัพย์ต่างประเทศที่นำมาสมทบกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

(5) “ใบสำคัญสิทธิพิเศษถอนเงิน (SDR)”

(6) หลักทรัพย์รัฐบาลไทยที่ชำระต้นและดอกเบี้ยเป็นเงินตราต่างประเทศ ตามที่ก้าวมาแล้วในข้อ 2. หรือเป็นเงินบาท

(7) ตัวเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยพึงซื้อหรือรับซ่อมซึ่งลดได้ แต่ต้องมีค่ารวมกันไม่เกินร้อยละยี่สิบของยอดชนบัตรออกใช้

สำหรับทุนสำรองเงินตามข้อ (1), (2), (3), (4), (5), (6) และ (7) รวมกันต้องเต็มร้อยละ 100 ของยอดชนบัตรที่ออกใช้ ในจำนวนนี้จะต้องมีทุนสำรองเป็นทองคำและเงินตราต่างประเทศตามข้อ (1), (2), (3), (4) และ (5) ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของยอดชนบัตรที่ออกใช้

2. เป็นผู้ควบคุมเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ ตามที่ได้กำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับเงินตรามาแล้วว่า ปริมาณเงินที่เราใช้หมุนเวียนประกอบด้วยชนบัตรและเหรียญภาษาปั้นกับเงินฝากประจำรายวันในธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น ถ้าจะให้ธนาคารกลางสามารถควบคุมปริมาณเงินของประเทศได้อย่างสมมูลนั้น นอกจากนี้จะให้มีอำนาจออกชนบัตรได้แล้ว ธนาคารกลางจะต้องมีอำนาจควบคุมการสร้างเงินฝากประจำรายวันของธนาคารพาณิชย์ได้ด้วย

ตามปกติธนาคารพาณิชย์จะสร้างเงินฝากได้มากเท่าใด ย่อมขึ้นอยู่กับปริมาณเงินสดสำรองที่กำหนดไว้อย่างเช่น เดิมธนาคารกลางกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เก็บเงินสดสำรองเงินฝากไว้ร้อยละ 10 ของเงินฝาก เมื่อ นาย ก. นำเงินฝากธนาคารพาณิชย์ 100,000 บาท ธนาคารจะต้องเก็บเงินสดไว้ 10,000 บาท ให้กู้ต่อไปได้ 90,000 บาท แต่ถ้าธนาคารกลางเพิ่มเงินสดสำรองเป็นร้อยละ 20 ของเงินฝาก จะเป็นผลให้ธนาคารกู้ต่อไปได้เพียง 80,000 บาท

*“ใบสำคัญสิทธิพิเศษถอนเงิน (Special Drawing Right (S.D.R.'S)) เป็นกลไกที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) สร้างขึ้นเพื่อเพิ่มสภาพคล่องไว้ชำระหนี้ของประเทศสมาชิกของกองทุนฯ สิทธิพิเศษถอนเงินหรือที่เรียกว่า ทองคำกระดาษ (Gold Paper) คือ สินทรัพย์ที่กองทุนฯ สร้างขึ้นแล้วจัดสรรให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นทุนสำรองระหว่างประเทศ สิทธิพิเศษถอนเงินมีค่าเป็นเงินตราที่กองทุนฯ รับรอง ประเทศสมาชิก จะมีบัญชีสิทธิพิเศษถอนเงินไว้กับกองทุนฯ เปรียบเสมือนบัญชีเงินกู้ และจะนำสิทธิพิเศษถอนเงินไปใช้แก้ไขปัญหาดุลการชำระเงิน หรือเพื่อรักษาทุนสำรองระหว่างประเทศ ของประเทศสมาชิกตามเงื่อนไขที่กองทุนฯ กำหนด

ต้องเก็บเงินสดสำรองไว้เพิ่มขึ้นเป็น 20,000 บาท เป็นต้น การให้อำนาจธนาคารกลางกำหนดเพิ่มลดจำนวนเงินสดสำรองของธนาคารพาณิชย์ได้เช่นนี้ ก็เท่ากับธนาคารกลางสามารถกำหนดปริมาณเงินฝากและการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ได้

3. เป็นธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ในฐานะธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารกลางจะทำหน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

(ก) รับฝากเงินจากธนาคารพาณิชย์ ตามปกติธนาคารพาณิชย์จะต้องฝากเงินสดสำรองตามที่กำหนดในข้อ 2 ไว้กับธนาคารกลาง นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์มักจะฝากเงินสดส่วนที่เกินความจำเป็นต้องใช้ประจำวันไว้กับธนาคารกลาง เพื่อความสะดวกในการเบิกถอนเงินสดมาใช้เมื่อถึงคราวจำเป็น และใช้เป็นเงินสดสำรองสำหรับชำระหนี้หรือโอนเงินระหว่างธนาคารพาณิชย์ด้วยกัน

(ข) รับหักบัญชีระหว่างธนาคาร โดยที่ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่งฝากเงินไว้ที่ธนาคารกลาง เมื่อมีหนี้สินระหว่างธนาคารพาณิชย์ด้วยกัน ธนาคารพาณิชย์ก็ไม่จำเป็นต้องชำระหนี้ระหว่างธนาคารด้วยกันโดยผ่านธนาคารกลาง วิธีการก็คือ ในทุก ๆ วันจ้าหน้าที่ของธนาคารต่าง ๆ จะนำเช็ค และตัวเงินมายังสำนักหักบัญชี เพื่อหักหนี้สินที่มีต่อกัน เมื่อหักลบหนี้กันแล้ว ยอดคงเหลือเท่าใดก็จะแจ้งให้ธนาคารกลางทราบ เพื่อจะได้เพิ่มน้ำหนักเงินฝากของธนาคารเจ้าหนี้ และลดบัญชีเงินฝากของธนาคารลูกหนี้

(ค) เป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย ธนาคารกลางจะเป็นแหล่งสุดท้ายที่ธนาคารพาณิชย์จะพึงได้ติดต่อเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามฉุกเฉิน เช่น ธนาคารได้เกิดขาดเงินหรือมีเงินสดไม่พอจ่ายให้ลูกค้า ธนาคารกลางก็พร้อมเสมอที่จะให้ธนาคารพาณิชย์กู้ยืม ธนาคารกลางจะมีฐานะเป็นที่พึงแหล่งสุดท้ายของธนาคารพาณิชย์

4. เป็นนายธนาคารของรัฐบาลและตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล ธนาคารกลางจะทำหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ

(ก) ถือบัญชีเงินฝาก ธนาคารกลางจะรักษาบัญชีเงินฝากของรัฐวิสาหกิจ และองค์กรต่าง ๆ ของรัฐบาล และทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงินตามเช็คที่หน่วยราชการต่าง ๆ ของรัฐบาล และทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงินตามเช็คที่หน่วยราชการต่าง ๆ และรัฐวิสาหกิจสั่งจ่าย ซึ่งเป็นหน้าที่ท่านองเดียวกับธนาคารพาณิชย์อำนวยบริการให้แก่ลูกค้าของตน

(ข) ให้รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจกู้ยืม รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจอาจกู้ยืมเงินจากธนาคารกลาง โดยการขายตัวเงินคลังหรือพันธบัตร แต่ธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ จะระมัดระวังไม่ให้รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจกู้เงินไปมากเกินไป เพราะอาจจะก่อให้เกิดภาวะเงินฟื้อขึ้นได้

(ก) เป็นตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล ธนาคารกลางจะเป็นตัวแทนจัดการทางการเงินของรัฐบาลทั้งในประเทศและนอกประเทศ เช่น ติดต่อหาแหล่งเงินกู้ให้รัฐบาล เป็นตัวแทนประมูลขายตัวเงินคลัง พันธบัตรรัฐบาล และตราสารอื่น ๆ เป็นตัวแทนรัฐบาลในการติดต่อองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

2. การควบคุมปริมาณเงินของธนาคารกลาง หน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมเครดิต หรือปริมาณเงินนั้นเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของธนาคารกลาง ทั้งนี้ เพราะปริมาณเงินมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ และการใช้จ่ายของประชาชนเป็นอย่างมาก วิธีควบคุมปริมาณเงินและเครดิตของธนาคารกลางอย่างกว้าง ๆ ซึ่งเป็นการใช้นโยบายการเงิน (Monetary Policy) เพื่อสร้างเสถียรภาพของเงินตราและเศรษฐกิจของประเทศนั้น จำแนกได้ดังนี้ คือ :-

(1) วิธีการควบคุมโดยทั่วไป (General Control) ทำได้โดย

(ก) วิธีซื้อขายหลักทรัพย์ (Open Market Operation) เป็นวิธีที่ธนาคารกลางใช้ในการเพิ่มหรือลดปริมาณเงินสดสำรองของระบบธนาคาร โดยทำการซื้อขายหลักทรัพย์ต่าง ๆ เช่น พันธบัตรรัฐบาล ตัวเงินคลัง และหลักทรัพย์อื่น ๆ ในตลาดเงิน (Money Market) และตลาดทุน (Capital Market)

ในการซื้อขายหลักทรัพย์ของธนาคารกลาง จะทำให้เงินสดสำรองของระบบธนาคารเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ในการนี้ที่ธนาคารกลางมีนโยบายที่จะหดเครดิต เพื่อยับยั้งภาวะเงินเฟ้อ ธนาคารกลางจะทำการขายหลักทรัพย์ เช่น สมมติว่า ธนาคารกลางขายหลักทรัพย์ให้แก่ประชาชนหรือธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทประกันภัยเป็นมูลค่า 100 ล้านบาท ย่อมจะทำให้ปริมาณเงินในมือประชาชนลดลงเป็นจำนวนเท่ากับจำนวนเงินที่ธนาคารกลางได้รับจากการขายหลักทรัพย์ หากเงินที่ใช้ซื้อหลักทรัพย์นั้นเป็นเงินที่ถอนมาจากการพาณิชย์แล้ว เงินสดสำรองของระบบธนาคารก็จะลดลง 100 ล้านบาทด้วย ทั้งนี้เพราะเมื่อธนาคารพาณิชย์ต้องเสียเงินสดไป 100 ล้านบาท นั้น จะทำให้ระบบธนาคารต้องลดเงินฝากลงถึง 500 ล้านบาท ถ้าธนาคารต้องดึงเงินสดสำรองตามกฎหมายเท่ากับ 6 เปอร์เซ็นต์ และต้องเก็บไว้เพื่อจ่ายแก่ลูกค้าผู้ฝากเงินอีก 14% ของเงินฝาก จะนั้น เงินสดสำรองทั้งสิ้นจึงเท่ากับ 20% จึงทำให้ระบบธนาคารต้องลดเงินฝากลงถึง 5 เท่าของเงินสดสำรองที่ต้องเสียไปเนื่องจากการถอนเงินไปเพื่อซื้อพันธบัตรจำนวน 100 ล้านบาท

ในทางตรงกันข้าม ถ้าธนาคารกลางมีนโยบายที่จะขยายเครดิต ธนาคารกลางจะทำการซื้อหลักทรัพย์จากประชาชน หรือธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทประกันภัย เช่น สมมติว่าธนาคาร

กล่างซึ่อหลักทรัพย์จากประชาชนหรือธนาคารพาณิชย์ หรือบริษัทประกันภัยเป็นมูลค่า 100 ล้านบาท ธนาคารกลางก็ต้องจ่ายเช็คไปเป็นจำนวนเงิน 100 ล้านบาท เพื่อใช้ในการซื้อหลักทรัพย์ แก่ผู้ขาย เมื่อผู้ขายหลักทรัพย์ได้รับเช็คดังกล่าว และนำไปฝากยังธนาคารต่าง ๆ ที่ตนเป็นลูกค้าแล้ว ระบบธนาคารก็จะได้รับเงินฝากขั้นแรกเพิ่มขึ้นเป็น 100 ล้านบาท ทำให้ระบบธนาคารสามารถสร้างเงินฝากจากเงินฝากขั้นแรกได้ถึง 5 เท่าของเงินฝากขั้นแรก หากสำรองที่ธนาคารต้องดำเนินไว้ทั้งสิ้นเท่ากับ 20%

(ข) **วิธีเพิ่มอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงินหรืออัตราธนาคาร (Discount Rate หรือ Bank Rate)** การให้เครดิตแก่ลูกค้าอย่างหนึ่งของธนาคารพาณิชย์ก็คือ การรับชี้อุดตัวเงิน (Discount) และในเวลาที่ธนาคารพาณิชย์ขอภัยเงินจากธนาคารกลางนั้น ธนาคารพาณิชย์จะใช้หลักทรัพย์ที่เป็นพันธบัตรรัฐบาลเป็นประกันการภัย หรือจะนำตัวเงินที่ธนาคารพาณิชย์รับชี้อุดจากลูกค้าของตนไปขายลดกับธนาคารกลางก็ได้ การที่ธนาคารกลางรับชี้อุดตัวเงินนั้น ต่อจากธนาคารพาณิชย์ ก็เรียกว่า “ธนาคารกลางรับช่วงชี้อุด” ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยจากธนาคารพาณิชย์เป็นค่ารับช่วงชี้อุด อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวเรียกว่า “อัตรา_rับช่วงชี้อุด” (Discount Rate หรือ Bank Rate) อัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงินจากธนาคารพาณิชย์นั้น ธนาคารกลางจะต้องกำหนดไว้ ดังนั้น เมื่อธนาคารกลางเพิ่มอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงินให้สูงขึ้น จะทำให้ธนาคารพาณิชย์ไม่ต้องการภัยเงินจากธนาคาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออัตรา_rับช่วงชี้อุดของธนาคารกลางสูงกว่าหรือเท่ากับอัตราชี้อุดตัวเงินของธนาคารพาณิชย์ เพราะจะทำให้ธนาคารพาณิชย์ขาดทุน

แต่ในทางตรงกันข้าม เมื่อธนาคารกลางลดอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงินให้ต่ำกว่าอัตราชี้อุดตัวเงินของธนาคารพาณิชย์ ก็จะทำให้ธนาคารพาณิชย์นำตัวเงินมาขายต่อให้แก่ธนาคารกลางมากขึ้น เช่น สมมติว่า ธนาคารพาณิชย์ให้ภัยเงินโดยการชี้อุดตัวเงิน โดยคิดดอกเบี้ยในอัตรา 5 เปอร์เซ็นต์ แต่ธนาคารกำหนดอัตรา_rับช่วงชี้อุดไว้ 3 เปอร์เซ็นต์แล้ว เมื่อธนาคารพาณิชย์ต้องการเงินก็จะนำตัวเงินที่ชี้อุดไว้จากลูกค้ามาขายต่อให้ธนาคารกลาง การที่ธนาคารกลางลดอัตรา_rับช่วงชี้อุดให้ต่ำดังกล่าวแล้ว จะทำให้ธนาคารพาณิชย์ต้องการภัยเงินโดยวิธีนี้มากยิ่งขึ้น ทำให้ธนาคารพาณิชย์สามารถขยายเครดิตได้มากขึ้น

ดังนั้น เมื่อธนาคารกลางมีนโยบายจะขยายเครดิต ธนาคารกลางจะลดอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงิน และจะเพิ่มอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงินเมื่อธนาคารกลางมีนโยบายที่จะหดเครดิต การบัญชึ้นหรือส่งเสริมให้การภัยเงิน โดยการเพิ่มหรือลดอัตรา_rับช่วงชี้อุดตัวเงิน (Discount Rate) จะบังเกิดผลหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ใน

บางสถานการณ์อาจต้องใช้เครื่องมืออย่างอื่นประกอบด้วยจึงจะบังเกิดผลในการยับยั้งหรือส่งเสริมการกู้ยืม

(ค) วิธีเพิ่มลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมาย (*Legal Cash Reserve Ratio*) การควบคุมปริมาณเงินโดยวิธีเพิ่มลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมายของธนาคารพาณิชย์นั้น ธนาคารกลางจะเป็นผู้กำหนดว่าเมื่อใดควรจะเพิ่มหรือลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมาย การเพิ่มลดดังกล่าว จะทำให้อัตราส่วนของสำรองตามกฎหมายต่อเงินฝากเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น เมื่อมีการเพิ่มลดอัตราส่วนเงินสำรองตามกฎหมาย จึงทำให้ปริมาณการให้กู้ยืมและการลงทุนของธนาคารพาณิชย์เปลี่ยนไปด้วย เช่น สมมติว่าธนาคารกลางลดสำรองตามกฎหมายลงจาก 15% เป็น 10% ก็จะทำให้สำรองส่วนเกินของธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น เมื่อสำรองส่วนเกินเพิ่มขึ้น ทำให้ธนาคารพาณิชย์สามารถขยายเครดิตโดยการให้กู้ยืมหรือซื้อหลักทรัพย์ได้เพิ่มขึ้นอีก หลายเท่า และในทางตรงกันข้ามหากธนาคารกลางต้องการหดเครดิตลงธนาคารกลางก็จะเพิ่มอัตราส่วนเงินสำรองขึ้น เช่น สมมติว่าธนาคารกลางเพิ่มสำรองตามกฎหมายจาก 10% เป็น 15% ก็จะทำให้สำรองที่ธนาคารพาณิชย์มีอยู่เดิมไม่พอ จึงเป็นเหตุให้ธนาคารพาณิชย์ต้องหดเครดิตลงโดยการลดการให้กู้ยืมและการลงทุน

(2) วิธีควบคุมเครดิตเฉพาะอย่าง (*Selective Control*) หมายถึง การควบคุมการให้เครดิตโดยมีเงื่อนไขว่า การให้เครดิตบางประเภทจะต้องปฏิบัติอย่างไร การควบคุมเครดิตเฉพาะอย่างมักจะใช้ในการนี้ใช้วิธีการควบคุมโดยทั่วไปไม่ได้ผลหรืออาจประกอบกับการควบคุมทางด้านปริมาณ วิธีการควบคุมเครดิตเฉพาะอย่าง

(ก) การควบคุมเครดิตเพื่อกำกับการเก็บกำไรหรือเพื่อชี้ขาดทรัพย์ เป็นวิธีจำกัดการให้กู้ยืมเพื่อนำเงินไปเสี่ยงหากำไรโดยการซื้อขายหลักทรัพย์ การเก็บกำไรนั้นนักเก็งกำไรจะทำการซื้อขายหลักทรัพย์ในปัจจุบัน เพื่อขายหรือซื้อในอนาคต เมื่อราคาหลักทรัพย์สูงขึ้นหรือต่ำลง กล่าวคือ ในกรณีที่นักเก็งกำไรคาดว่าราคาหลักทรัพย์จะสูงขึ้น เขาอาจจะทำการซื้อหลักทรัพย์ไว้ เพื่อจะได้นำหลักทรัพย์นั้นออกขายเมื่อราคาสูงขึ้น สำหรับนักเก็งกำไรที่มีทุนไม่เพียงพอ ก็จำเป็นต้องทำการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อจะได้นำเงินนั้นไปซื้อหลักทรัพย์ โดยใช้หลักทรัพย์นั้นเป็นประกันการกู้ยืม

ฉะนั้น เมื่อรัฐบาลไม่มีนโยบายที่จะส่งเสริมการเก็บกำไรโดยการซื้อหลักทรัพย์แล้ว ธนาคารกลางก็อาจทำการควบคุมได้โดยกำหนด “เงินมัดจำ” (*Margin Requirement*) ให้สูงขึ้น เช่น สมมติว่าเดิมธนาคารกลางกำหนด “เงินมัดจำ” (*Margin Requirement*) ไว้ 70% หมายความว่า เมื่อนักเก็งกำไรต้องการกู้ยืมเงินเพื่อนำไปซื้อหลักทรัพย์แล้ว ผู้กู้จะต้องใช้เงินของตน 70%

จะถูกจำกัดการได้เพียง 30% เท่านั้น ภายหลังถ้าธนาคารกลางต้องการจำกัดการให้กู้ยืมเพื่อชี้อัตราเงินมัดจำ (Margin Requirement) จาก 70% เป็น 80% ซึ่งหมายความว่าผู้กู้ยืมเพื่อชี้อัตราพาร์ปัตตี้จะต้องใช้เงินของตน 80% จะขอรับกู้ยืมจากธนาคารได้เพียง 20% เป็นต้น

(ข) การควบคุมเครดิตเพื่อการบริโภค ใช้กับการให้กู้ยืมเพื่อซื้อสินค้าประเภทที่มีความทนทาน และจำหน่ายโดยวิธีผ่อนชำระ เช่น รถยนต์ ตู้เย็น เครื่องปรุงอาหารคันน์ ฯลฯ เหตุที่ธนาคารกลางต้องการทำการควบคุมเครดิตประเภทนี้ก็เพราะอุปทานของสินค้ามีจำกัดนั่นเอง

สำหรับการซื้อแบบผ่อนชำระนั้น ผู้ซื้อจะต้องจ่ายเงินครั้งแรกจำนวนหนึ่ง และผ่อนชำระส่วนที่เหลืออยู่เป็นวงเดียว จนครบ ผู้ขายสินค้าแบบผ่อนชำระมักจะมีเงินทุนหมุนเวียนไม่พอจึงจำเป็นต้องทำการกู้ยืมเงินจากธนาคารมาดำเนินกิจการของตน ดังนั้น เมื่อธนาคารกลางมีนโยบายที่จะจำกัดเครดิตเพื่อการบริโภคให้น้อยลง ก็อาจทำได้โดยการทำหนดวงเงินที่จะต้องจ่ายครั้งแรกให้สูงขึ้นหรือกำหนดจำนวนวงเดียวที่จะต้องชำระให้น้อยลง ในทางตรงกันข้าม เมื่อธนาคารกลางมีนโยบายที่จะส่งเสริมการให้เครดิตเพื่อการบริโภคให้มากขึ้นแล้ว ก็อาจทำได้โดยการทำหนดวงเงินที่จะต้องจ่ายครั้งแรกให้ต่ำลง หรือกำหนดจำนวนที่จะต้องชำระให้มากขึ้น

(ก) การควบคุมเครดิตเพื่อการก่อสร้างหรือซื้ออาคาร ทำได้โดยการทำหนดจำนวนเงินสูงสุดที่ธนาคารจะให้กู้ยืมเพื่อใช้ในการก่อสร้างหรือซื้ออาคาร หรือกำหนดระยะเวลาการใช้คืนเงินกู้ หรือกำหนดเงื่อนไขในการใช้คืนเงินกู้ การควบคุมเครดิตเพื่อการก่อสร้างหรือซื้ออาคารนั้น ธนาคารกลางจะทำในภาวะเงินเฟ้อหรือในยามสมศราม ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ราคาสินค้าต่างๆ ที่ใช้ในการก่อสร้างตลอดจนแรงงานสูงขึ้น เนื่องจากอุปทานของปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการก่อสร้างมีน้อยกว่าอุปสงค์

(ก) การควบคุมเครดิตโดยวิธีขอร้องอย่างกันเอง (*Gentlemen's Agreement*) หรือวิธี “ชี้ชวนทางศีลธรรม” (Moral Suation) นั้น เป็นวิธีที่ธนาคารกลางขอร้องธนาคารพาณิชย์ไม่ให้ปฏิบัติอย่างหนึ่งซึ่งธนาคารกลางไม่มีนโยบายที่จะให้ปฏิบัติ โดยชี้ชวนให้ธนาคารพาณิชย์ตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น ชี้ชวนไม่ให้ธนาคารพาณิชย์ขยายเครดิตเพื่อการเก็บกำไรในการสั่งสินค้าเข้าหรือเพื่อกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ธนาคารกลางไม่สนับสนุน หากธนาคารพาณิชย์ไม่ร่วมมือ ธนาคารกลางก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือธนาคารพาณิชย์ในเวลาที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้ยืมเงินจากธนาคารกลาง เป็นต้น

(3) วิธีการควบคุมโดยตรง (Direct Control) การควบคุมปริมาณเงินวิธีนี้ ธนาคารกลางจะขอความร่วมมือจากธนาคารพาณิชย์โดยตรง ที่อาจแยกออกได้ 2 ลักษณะ คือ

(ก) ธนาคารกลางจะกำหนดวงเงินสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบจะให้กู้ยืมหรือลงทุนได้ทั้งหมด เช่น กำหนดการขยายสินเชื่อสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบ หรือกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มการให้สินเชื่อแก่การประกอบการบางอย่างที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ เช่น กรณีธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มสัดส่วนการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร เป็นต้น

(ข) ธนาคารกลางจะกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบเพิ่ม-ลดสินเชื่อตามนโยบายที่ธนาคารกลางกำหนด ในกรณีที่เห็นว่า ปริมาณเงินหมุนเวียนในตลาดมีน้อยเกินไป ธนาคารกลางก็อาจขอให้ธนาคารพาณิชย์เพิ่มการให้สินเชื่อให้สูงขึ้น และในกรณีที่เห็นว่า ปริมาณเงินจะสูงเกินไปจนเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ธนาคารกลางก็อาจขอให้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบลดการให้สินเชื่อ โดยยังคงเงื่อนไขเดิม

เครื่องมือในการควบคุมปริมาณเงินของธนาคารกลางวิธีต่าง ๆ ดังกล่าว นับว่า ธนาคารกลางจะเลือกใช้อ้างได้อย่างหนึ่งหรือใช้ร่วมกันตามความเหมาะสมและภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

3. การรักษาเงินสำรองที่เป็นเงินตราต่างประเทศ เนื่องจากธนาคารกลางทำการออกบัตรแลกเปลี่ยนกับทองคำและเงินตราต่างประเทศที่ใช้เป็นทุนสำรองเงินตราได้ แต่การออกบัตรดังกล่าวนั้นกฎหมายจะบังคับให้ธนาคารกลางมีทุนสำรองที่เป็นโลหะ เช่น ทองคำ เงินตราต่างประเทศและหลักทรัพย์อื่น ๆ เป็นเรื่องกับชนบัตรที่ออก เหตุที่ต้องมีทุนสำรองในการออกชนบัตรเป็นทองคำและเงินตราต่างประเทศ ก็เพื่อรักษาเสถียรภาพของค่าแห่งเงินตรา

การที่แต่ละประเทศมีทองคำและเงินตราต่างประเทศไว้ก็เพื่อใช้ในการชำระหนี้ระหว่างประเทศเมื่อดลการชำระเงินระหว่างประเทศของประเทศเสียเปรียบ ดังนั้น การที่ธนาคารกลางต้องเก็บรักษาทองคำและเงินตราต่างประเทศบางส่วนไว้เป็นทุนสำรองเงินตราแล้ว ทุนสำรองส่วนที่เก็บไว้แน่นก็ไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการชำระหนี้ระหว่างประเทศได้

การเก็บรักษาเงินทุนสำรองของธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เก็บรักษาไว้ดังนี้ ดือ :-

(ก) เก็บรักษาทุนสำรองส่วนหนึ่งไว้เป็นทุนสำรองเงินตราตามกฎหมาย และอีกส่วนหนึ่ง

เก็บรักษาไว้เพื่อใช้ในการชำระหนี้ระหว่างประเทศ เมื่อคุณการชำระเงินระหว่างประเทศ เสียเปรียบ

(ข) นำไปใช้ในการลงทุนเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไทย

(ค) นำไปใช้ในการซื้อสินค้าที่จำเป็นและมีไม่พอกับความต้องการจากต่างประเทศ หรือ สินค้าทุนที่จำเป็นต้องใช้

4. การพัฒนาเศรษฐกิจ สำหรับประเทศไทยที่กำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น ธนาคาร-กลางมีหน้าที่จะต้องสนับสนุนการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยการจัดให้มีการขยายเครือดิต ทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนอย่างเพียงพอ เช่น การจัดตั้งสถาบันทางการเงินต่าง ๆ ให้รัฐบาล และเอกชนกู้ยืมที่รัฐบาลและเอกชนจะได้นำเงินที่กู้ยืมนั้นไปใช้จ่ายในการลงทุน ซึ่งจะเป็นผลดี ในทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่กำลังพัฒนานั้นเอง สำหรับบทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น อาจสรุปได้ ดังนี้

(1) เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาฯ โดย ผู้ว่าการธนาคารจะร่วมเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการบริหารของสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นที่ปรึกษาในการพิจารณากำหนด วงเงินงบประมาณประจำปี และเป็นกรรมการในคณะกรรมการอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องในการ วางแผนพัฒนาซึ่งความเห็นของผู้ว่าการธนาคารนับว่ามีส่วนสำคัญมาก นอกจากนั้นยังมีเจ้าหน้าที่ ขึ้นผู้ใหญ่ของธนาคารบางท่านเป็นกรรมการทางด้านเทคนิค และด้านนโยบายในคณะกรรมการ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทางการพัฒนาเศรษฐกิจ

(2) ส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาสถาบันการเงินต่าง ๆ เช่น บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรม แห่งประเทศไทย และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น พร้อมทั้งจัดการ ควบคุมดูแลธนาคารพาณิชย์ ให้มีความมั่นคงเป็นที่เชื่อถือของประชาชน ตลอดจนการแนะนำ ส่งเสริมให้นำเงินออมไปใช้จ่ายในการลงทุนที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยฯ

(3) ดำเนินการให้กู้เงินแก่รัฐบาล (นอกเหนือจากการรับซื้อพันธบัตร และตัวเงินคลัง ซึ่งต้องเป็นประจำในขอบเขต) เพื่อใช้จ่ายในโครงการที่มีความสำคัญอันดับสูงในยัตราช ดูกเบี้ยตា เช่น เงินกู้โครงการพัฒนาอาชีวศึกษา โครงการโรงเรียนมัธยมแบบปูร์ฟ์ และ โครงการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ แห่งโรงพยาบาลรามาธิบดี และยังได้ร่วมกับธนาคารโลกให้กู้ เป็นเงินตราต่างประเทศแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิต เพื่อพัฒนาการไฟฟ้า เป็นต้น

(4) ดำเนินการรับซ่อมซึ่งอุดตัวสัญญาให้เงิน เพื่อส่งเสริมการส่งออกสินค้าประเภท เกษตรกรรม และส่งเสริมการผลิตด้านอุตสาหกรรม (ผ่านทางธนาคารพาณิชย์) และส่งเสริม

การผลิตด้านเกษตรกรรม (ผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร)

4.นโยบายการเงิน (Monetary Policy)

นโยบายการเงินเป็นนโยบายที่เกี่ยวกับการทำหนด และควบคุมปริมาณเงินให้พอดีเหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นในการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย รัฐบาลของประเทศไทยต่าง ๆ อาจดำเนินนโยบายการเงินผ่านทางธนาคารกลางเพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา การดำเนินนโยบายการคลังอาจกระทำได้โดยธนาคารกลางใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มหรือลดปริมาณเงินและปริมาณเครดิต เป็นผลให้อัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง เมื่ออัตราดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อการใช้จ่ายเพื่อลดทุนขยายการผลิตสินค้าและบริการ และเมื่อผู้ประกอบการลงทุนขยายการผลิต มีการใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้น จะมีผลในที่สุดก็คือ ระดับรายได้ประชาชนสูงขึ้น ในการดำเนินนโยบายการเงินของธนาคารกลางจะมีเครื่องมือสำคัญ 3 ประการ คือ

(ก) การเพิ่มหรือลดอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมาย (changes in reserve requirements) เมื่อรัฐบาลพันธบัตรฝ่ากเงินจากประชาชนไว้และจะให้กู้ต่อไป ธนาคารกลางจะกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เก็บเงินสดสำรองไว้จำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นที่อุ่นใจของผู้ฝ่ากเงิน กับเพื่อควบคุมการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น เดิมธนาคารกลางกำหนดอัตราเงินสดสำรองไว้ร้อยละ 20 ของเงินฝ่าก เมื่อรัฐบาลกรุงเทพรับฝ่ากเงินจาก นาย ก.ไว้ 100,000 บาท ธนาคารกรุงเทพจะให้นาย ข.กู้ต่อไปได้ 80,000 บาท ถ้าธนาคารกลางต้องการให้ธนาคารกรุงเทพให้กู้ได้มากขึ้น ก็จะลดอัตราเงินสดสำรองจากเดิมร้อยละ 20 ลงเหลือร้อยละ 10 ของเงินฝ่าก ธนาคารกรุงเทพก็จะให้นาย ข.กู้ได้ถึง 90,000 บาท ในทางตรงกันข้าม ถ้าธนาคารกลางต้องการจะให้ธนาคารกรุงเทพปล่อยเงินให้นาย ข.กู้ได้น้อยลง ก็จะเพิ่มอัตราเงินสดสำรองจากเดิมร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 30 ของเงินฝ่าก ดังนั้นธนาคารกรุงเทพก็จะให้นาย ข.กู้ได้เพียง 70,000 บาท

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ ถ้าธนาคารกลางต้องการจะให้ปริมาณเงินในมือประชาชนสูงขึ้น เพื่อแก้ไขภาวะเงินฝืด ธนาคารกลางก็จะส่งเสริมการให้กู้ยืมเงินของธนาคารพาณิชย์โดยลดอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้ต่ำลงจากเดิม และถ้าต้องการจะลดปริมาณเงินในมือประชาชนให้น้อยลงเพื่อแก้ไขภาวะเงินเฟ้อ ธนาคารกลางก็จำกัดการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ โดยเพิ่มอัตราเงินสดสำรองตามกฎหมายให้สูงขึ้นจากเดิม

(๑) การเพิ่มหรือลดอัตรารับช่วงซึ่งลดตัวเงิน (changes in rediscount rate) การกู้ยืมโดยใช้ตัวเงินประเภทต่าง ๆ เป็นหลักประกัน ตัวอย่างเช่น นายสมศักดิ์ ต้องการกู้เงินจากธนาคารกรุงเทพ 1 ล้านบาท จึงออกตัวเงินมีอายุ 1 ปี นำไปขายลดให้แก่ธนาคารกรุงเทพ ในกรณีธนาคารกรุงเทพจะคิดส่วนลด เรียกว่า “อัตราซึ่งลด (discount rate)” สมมติว่าอัตราซึ่งลดร้อยละ 10 ธนาคารกรุงเทพ ก็จะจ่ายเงินให้นายสมศักดิ์เพียง 900,000 บาท หักส่วนลดไว้ 100,000 เมื่อตัวเงินครบกำหนด ธนาคารกรุงเทพจะเรียกเก็บเงินจากนายสมศักดิ์เต็มจำนวน 1 ล้านบาท ธนาคารกรุงเทพเมื่อรับซึ่งตัวเงินไว้ ต้องการเงินสดก็จะนำตัวเงินฉบับเดียวกันนี้ไปขายต่อให้กับธนาคารกลาง โดยธนาคารกลางจะหัก “อัตรารับช่วงซึ่งลด (rediscount rate)” ออกจำนวนหนึ่ง ธนาคารกรุงเทพจะได้กำไรจากการรับซึ่งตัวเงินมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการกำหนดอัตรารับช่วงซึ่งลดของธนาคารกลาง

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ สมมติว่ามีภาวะเงินฝืดเกิดขึ้น ธนาคารกลางต้องการให้ประชาชนกู้เงินให้มากขึ้นจะได้มีอำนาจซื้อมากขึ้น ก็อาจคิดอัตรารับช่วงซึ่งลดเพียงร้อยละ 8 ซึ่งธนาคารกรุงเทพก็ยังมีกำไรจากการรับซึ่งตัวเงินร้อยละ 2 แต่ถ้าประเทศไทยมีภาวะเงินเพื้อดีขึ้น ธนาคารกลางต้องการให้ลดอำนาจซื้อของประชาชนลง ก็อาจคิดอัตรารับช่วงซึ่งลดสูงขึ้นเป็นร้อยละ 10 เท่ากับที่ธนาคารกรุงเทพรับซึ่งลดจากนายสมศักดิ์ ในการนี้ธนาคารกรุงเทพจะไม่ได้ผลกำไรเลย ทั้งอาจต้องขาดทุน เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการรับซึ่งตัวเงินด้วย ธนาคารกรุงเทพก็จะเลิกรับซึ่งตัวเงิน

(ค) การซื้อขายหลักทรัพย์ (open-market operation) หลักทรัพย์ทั้งของรัฐบาลและเอกชน เช่น พันธบัตรรัฐบาล ใบหนุนขององค์การธุรกิจ ตัวเงินของธนาคารพาณิชย์ เหล่านี้ ธนาคารกลางอาจใช้เป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายการเงินได้เป็นอย่างดี สมมติว่า ธนาคารต้องการจะเพิ่มปริมาณเงินในมือประชาชนเพื่อแก้ภาวะเงินฝืด ธนาคารกลางก็จะประกาศรับซื้อหลักทรัพย์ชนิดต่าง ๆ จากสถาบันการเงินหรือประชาชนที่ถือหลักทรัพย์เหล่านั้น เมื่อธนาคารกลางจ่ายเงินค่าซื้อหลักทรัพย์ออกไป ก็จะทำให้ปริมาณเงินในมือประชาชนเพิ่มขึ้น แต่ถ้าธนาคารกลางต้องการจะลดปริมาณเงินในมือประชาชนเพื่อแก้ภาวะเงินเพื้อดี ธนาคารกลางก็จะประกาศขายหลักทรัพย์ออกไป เมื่อสถาบันการเงินและประชาชนจ่ายเงินซื้อหลักทรัพย์ที่รัฐบาลขาย ปริมาณเงินในมือประชาชนก็จะลดน้อยลง

ตามปกติปริมาณเงินหากมีมากหรือน้อยเกินไปย่อมจะไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงใช้นโยบายการเงินเพื่อป้องกันหรือแก้ไขให้มีภาวะเงินเพื้อดี

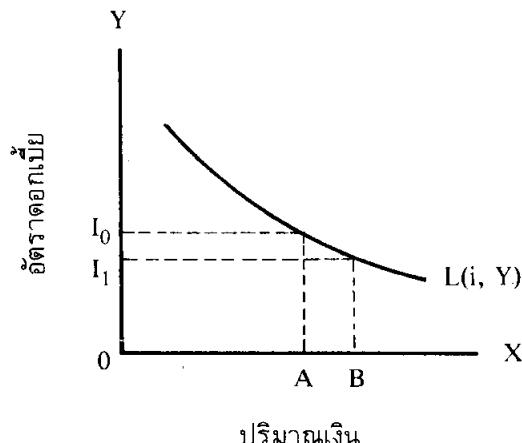
ภาวะเงินฝีด เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเป้าหมาย ดังนั้น การดำเนินนโยบายการเงินของประเทศต่าง ๆ จึงมุ่งให้วัตถุประสงค์สำคัญก็คือ

- (1) เพื่อรักษาและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ
- (2) เพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาน้ำมันค่าหรือค่าของเงินภายในประเทศ
- (3) เพื่อรักษาเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

ในตอนต่อไปนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจการใช้นโยบายการเงินเพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหางานเงินเพื่อ ปัญหาดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ เป็นต้น

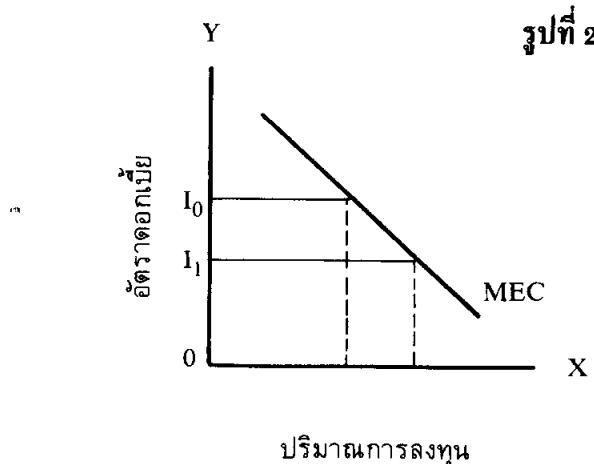
1. นโยบายการเงินและรายได้ประชาชน ตามที่ได้พิจารณาในตอนต้นว่า ปริมาณเงิน (Supply of Money) จะเป็นตัวกำหนดอัตราดอกเบี้ย ส่วนอัตราดอกเบี้ยจะเป็นตัวกำหนดปริมาณการลงทุน และระดับการลงทุนจะทำให้รายได้ประชาชนติดเปลี่ยนแปลงไปได้ ในการนี้ธนาคารกลางของประเทศต่าง ๆ จะเข้ามาเป็นผู้ควบคุมปริมาณเงินของประเทศ ดังนั้น ธนาคารกลางจึงอาจกำหนดอัตราดอกเบี้ย และมีอิทธิพลที่จะทำให้รายได้ประชาชนติดเปลี่ยนแปลงไปได้ ผลของการดำเนินนโยบายการเงินที่มีต่อระดับรายได้ประชาชนนั้น นักศึกษาอาจทำความเข้าใจได้ตามรูปต่อไปนี้

รูปที่ 1

ตามรูปที่ 1 แกนนอน OX แสดงปริมาณเงิน แกนตั้ง OY แสดงอัตราดอกเบี้ย ส่วนเส้น $L(i, Y)$ แสดงความปรารถนาที่จะถือเงินของประชาชน นักศึกษาจะเห็นได้ว่า เดิมปริมาณเงินเท่ากับ OA อัตราดอกเบี้ยเท่ากับ OI_0 อัตราดอกเบี้ยเท่ากับ OI_1 เมื่อธนาคารกลางเพิ่มปริมาณเงิน

จาก OA เป็น OB อัตราดอกเบี้ยจะลดลงจาก I_0 เหลือเพียง I_1 เมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลงย่อมจุงใจให้มีการลงทุนเพิ่มขึ้น

ตามรูปที่ 2 แกนนอน OX แสดงปริมาณการลงทุน ส่วนแกนตั้ง OY แสดงอัตราดอกเบี้ย และเส้น MEC คือ อัตราดอกผลของเงินทุนหน่วยสุดท้าย (Marginal Efficiency of Capital หรือ MEC) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยกับปริมาณการลงทุน เมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลง จาก I_0 เป็น I_1 จะมีการลงทุนเพิ่มขึ้นเท่ากับ I เมื่อมีการลงทุนขยายการผลิต มีการใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้น จะเป็นผลทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้น (Y) โดยการทำงานของตัวคูณ (The Multiplier)

$$\Delta Y = k \times \Delta I$$

การใช้นโยบายการเงินในการนี้จะได้ผลเพียงได้ขึ้นอยู่กับความปราณາที่จะถือเงินของประชาชน กล่าวคือ เมื่อปริมาณเงินเพิ่มขึ้นจะมีผลทำให้อัตราดอกเบี้ยลดลงมากน้อยเพียงใด นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านเชื่อว่า การใช้นโยบายการเงินเพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติในขณะที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำมักจะไม่ได้ผล เพราะในภาวะเช่นนี้ เส้นแสดงความปราณາที่จะถือเงินของประชาชนจะมีความยืดหยุ่นมาก ดังรูปที่ 3 ส่วนเส้น MEC จะมีความยืดหยุ่นน้อย ดังรูปที่ 4 ในกรณีเช่นนี้ ปริมาณการลงทุน (I) จะเพิ่มขึ้น ซึ่งจะมีผลทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย